

VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ SAVANORYSTĖ KAIP PILIETINIS ĮSITRAUKIMAS SOCIALINIO DARBO LAUKE

GIEDRĖ ŠEDBARIENĖ

VŠĮ „NAMAI VISIEMS“, VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Anotacija. *Ieškant būdų, kaip įgalinti augančią vyresnio amžiaus žmonių populiaciją, senstanti visuomenė vis dažniau tampa mokslinių tyrimų objektu. Straipsnyje pristatoma viena iš 2023 metais atlikto kokybinio tyrimo temų – vyresnio amžiaus žmonių savanorystė kaip pilietinis įsitraukimas socialinio darbo kontekste. Kokybinio tyrimo rezultatai pristatomi remiantis atliktais grindžiamosios teorijos atviro ir ašinio kodavimo etapais.*

Reikšminiai žodžiai: *pilietinis įsitraukimas, vyresnio amžiaus asmuo, savanoriška veikla, socialinis darbas.*

ĮVADAS

Pilietinis įsitraukimas, pasak Adler ir Goggin (2005), – tai būdai, kuriais piliečiai dalyvauja bendruomenės gyvenime, kad pagerintų sąlygas kitiems arba padėtų kurti bendruomenės ateitį. Serrat, Scharf ir Villar (2022) teigia, kad veiklos, laikomos pilietiniu įsitraukimu, apimtį išplėtimas susijęs su didėjančia vyresnio amžiaus žmonių įvairove, taigi ir su daugybe būdų, kuriais vyresnio amžiaus suaugusieji gali dalyvauti pilietinėje veikloje. Dažniausiai sutinkama pilietinio įsitraukimo forma yra savanorystė.

Ho (2017) teigia, kad pensinio amžiaus žmonės dažnai kenčia nuo psichologinės vienatvės dėl sumažėjusio darbinio vaidmens, dalyvavimo

visuomeniniame gyvenime ir mažėjančio socialinio rato. Autorius kelia klausimą – kaip sudaryti jiems sąlygas toliau kaupti patirtį ir išmintį, stiprinti socialinės priklausomybės jausmą, didinti savęs pripažinimą ir pasididžiavimą. Pardasani (2018) pažymi, kad vyresnio amžiaus žmonės šiandien yra geriau išsilavinę, turi įvairios praktikos ir profesionalios patirties, yra sveikesni ir labiau pilietiškai, atstovauja reikšmingai mūsų gyventojų grupei, kuri turi išteklių (laiko, energijos, motyvacijos, žinių ir įgūdžių), kurie gali padėti pakeisti visuomenę į gerąją pusę. Ho (2017) teigimu, išėjus į pensiją gera pradžia dalyvauti visuomeniniame gyvenime yra savanoriškas darbas, kuriuo vyresnio amžiaus žmonės gali išplėsti savo socialinę ratą ir sustiprinti savivertę.

Savanorystė iš socialinio darbo perspektyvos gali būti kaip priemonė darbui su vyresnio amžiaus asmenimis. Pardasani (2018) pažymi, kad socialiniai darbuotojai suteikia konkrečių įgūdžių rinkinį vyresnio amžiaus žmonėms, kurie gali būti labai svarbūs norint pradėti, planuoti ir įgyvendinti sėkmingas savanorių strategijas tarp vyresnio amžiaus asmenų.

Straipsnyje pristatomo **tyrimo tikslas** – paaiškinti vyresnio amžiaus asmenų savanorystės kaip pilietinio įsitraukimo paradigminio modelio specifiškumą.

Uždaviniai:

- 1) Aprašyti vyresnio amžiaus asmenų savanorystės modelį kaip pilietinio įsitraukimo išraišką, paaiškinant jo priežastines ir kontekstines sąlygas.
- 2) Aprašyti vyresnio amžiaus asmenų savanorystės modelį kaip pilietinio įsitraukimo išraišką, paaiškinant veikimo strategijas ir pasekmes.

PILIETINIO ĮSITRAUKIMO SAMPRATA

Adler ir Goggin (2005) apibrėžia, kad pilietinis įsitraukimas apibūdinamas kaip socialinis pokytis, kuomet aktyvus pilietis dalyvauja bendruomenės gyvenime, kad padėtų formuoti jos ateitį. Martinson ir Minkler (2006) pažymi, kad *pilietinio įsitraukimo* (angl. *civic engagement*) terminas buvo vartojamas kalbant apie įvairias veiklas, įskaitant balsavimą, dalyvavimą politinėse kampanijose, mokamame ir neapmokamame bendruomenės

darbe, naujienų ir viešųjų reikalų informavimą bei pagalbą artimui. Serrat ir kt. (2022) teigia, kad per pastaruosius 50 metų pilietinio įsitraukimo srityje vyko intensyvios akademinės diskusijos dėl to, kokias veiklas reikėtų priskirti pilietinio įsitraukimo sąvokai ir kokie galimi jų klasifikavimo kriterijai. Autoriai teigia, kad XX a. ketvirtajame dešimtmetyje akademiniai pilietinio įsitraukimo apibrėžimai iš esmės apsiribojo balsavimo veiksmu, o nuo šeštojo dešimtmečio Vakarų liberaliose demokratijose augantis išsilavinimo ir gerovės lygis, dėl kurio populiarėjo ne rinkimų dalyvavimo formos, repertuaras buvo išplėstas įtraukiant tiek vadinamąsias tradicines dalyvavimo formas, pavyzdžiui, darbą organizacijoje, ryšius su politiniais atstovais, dalyvavimą politinėse organizacijose ar forumuose, tiek vadinamąsias netradicines veiklas, pavyzdžiui, dalyvavimą protesto veikloje ar naujuose socialiniuose judėjimuose. Autoriai pateikia, kad 2000-ųjų pradžioje prasidėjo dar du pilietinio įsitraukimo apibrėžimo pokyčiai. Pirma, JAV bendruomenės žlugimas ir atgimimas labai išplėtė moksline pilietinio įsitraukimo veiklos sritį, į ją įtraukus praktiškai bet kokią veiklą, galinčią sukurti socialinį kapitalą, pradedant boulingo lygomis ir baigiant pagalba draugui nusipirkti maisto produktų. Pasak Serrat ir kt. (2022), į akademinį pilietinio įsitraukimo repertuarą buvo įtrauktas ir altruistinis elgesys, kuris pirmiausia nesusijęs su politikos sritimi, pavyzdžiui, neformali pagalba ar dalyvavimas savanoriškoje veikloje, bendruomenės ar labdaros organizacijose. Savanoriška veikla, labdara ir dalyvavimas politiniame gyvenime – tai kintamieji, kurie Wallman-Lundasen (2022) analizėje apibūdino pilietinį įsitraukimą.

Pilietinis įsitraukimas ir jo kaita per pastaruosius 50 metų apibrėžiamas kaip socialinis pokytis, kai aktyvus pilietis dalyvauja bendruomenės gyvenime įvairiose veiklose, įskaitant tradicines ir netradicines savanoriškos veiklos formas.

PILIETINIO ĮSITRAUKIMO RAIŠKA VYRESNIAME AMŽIUIJE

Norint įvairiapusiškai suprasti, ką reiškia pilietinis įsitraukimas vyresniame amžiuje, Serrat ir kt. (2022) teigimu, reikėtų įtraukti daugybę pagalbos

veiksmų, kuriuos vyresnio amžiaus žmonės atlieka neoficialiai, ne savanorystės, bendruomenės ar labdaros organizacijose. Tai, pasak autorių, apima ir rūpinimąsi šeimos nariais, ir prosocialų elgesį už šeimos ribų. Nors ši veikla tarp vyresnio amžiaus žmonių yra daug dažnesnė nei formali savanoriška veikla, ji, pasak Serrat ir kt. (2022), paprastai lieka nepastebėta pilietinio įsitraukimo apibrėžimuose, kuriuose pilietinis įsitraukimas dažnai susiaurinamas iki formalios savanoriškos veiklos.

Gottlieb ir Gillespie (2008) teigia, kad dėl gerėjančios vyresnio amžiaus žmonių sveikatos, išsilavinimo, pasiekimų senėjimas turi būti vertinamas pagal tuos pačius standartus, kaip ir visoje gyvenimo eigoje. Pagal šį transformuojantį požiūrį į senėjimą, savanoriška veikla suteikia daug ir labai įvairių pilietinio įsitraukimo galimybių, pritaikytų įvairių pomėgių ir prisitaikymo galimybių turintiems žmonėms, ir įtvirtina vertybes, kurios yra plačiai paplitusios, kaip altruizmas, o tai padeda pakeisti retrogradišką vyresnio amžiaus žmonių kaip bedarbių, priklausomų ir globos reikalaujančių senjorų įvaizdį į vyresnio amžiaus žmonių samariečių, aktyvistų ir problemų sprendėjų įvaizdį. Martinson ir Minkler (2006) pateikia įžvalgų, kad vyresnio amžiaus žmonių pilietinio įsitraukimo šalininkai linkę sąmoningai ar nesąmoningai įsitraukti į istoriškai konservatyvią savanorystės kaip alternatyvos gerovės valstybės programoms viziją. Vega-Tinoco, Gil-Lacruz ir Gil-Lacruz (2021) teigia, kad pilietinis dalyvavimas ir jo veikla skatina vyresnio amžiaus žmonių gerovę ir turėtų būti skatinamas vykdant viešąją ir socialinę politiką.

Pagyvenusių žmonių pilietinio dalyvavimo galimybių skatinimas, Stoecker ir Witkovsky (2022) teigimu, turėtų būti pagrindinis kaimo bendruomenių, kuriose pagyvenusių žmonių dalis didėja, lyderių prioritetas. Autoriai atskleidžia, kad vyresnio amžiaus žmonės gali atlikti svarbų vaidmenį, kad kaimo bendruomenės taptų klestinčiomis ir dinamiškomis vietomis. Ho (2017) teigia, kad senėjančios visuomenės tikslas – padėti vyresnio amžiaus žmonėms nugyventi palaimingą gyvenimą. Autorius mano, kad jei jie bus skatinami būti socialiai aktyvūs, tai padės sustiprinti jų savivertę ir sumažinti emocinę įtampą.

Serrat ir kt. (2022) teigia, kad veiklos, laikomos pilietiniu įsitraukimu, apimtį išplėtimas susijęs su didėjančia vyresnio amžiaus žmonių

įvairove, taigi ir su daugybe būdų, kaip vyresnio amžiaus suaugusieji gali dalyvauti pilietinėje veikloje, ne tik formalioje savanoriškoje veikloje. Ši strategija, autorių teigimu, leidžia senėjančiai visuomenei vienodai vertinti visus šiuos indėlius ir kartu atkreipti dėmesį į galios disbalansą, kuris būdingas vėlesniam gyvenimui, įskaitant skirtingas galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, atsižvelgiant į asmenų socialinę padėtį, pavyzdžiui, amžių, lytį, klasę, etninę priklausomybę, seksualinę tapatybę, sveikatą, negalią ar gyvenamąją vietą. Daugelis Stoecker ir Witkovsky (2022) tyrime dalyvavusių vyresnio amžiaus žmonių, dirbdami versle ar vietos savivaldoje, įgijo specifinių įgūdžių, kuriuos panaudojo pilietinei veiklai, kai išėjo į pensiją.

Serrat ir kt. (2022) teigia, kad atsižvelgimas į platesnį pilietinio įsitraukimo spektrą ir vyresnio amžiaus žmonių įvairovę padės mokslininkams ir politikos formuotojams siekti pažangos skatinant pilietinę įtrauktį vėlesniame amžiuje. Vyresnio amžiaus žmonių pilietinis aktyvumas, pasak Stoecker ir Witkovsky (2022), taip pat gali padėti patenkinti kai kuriuos vyresnio amžiaus žmonių (ir, tiesą sakant, bet kokio amžiaus žmonių) su negalia poreikius, kurie gali lemti socialinę izoliaciją ir jos neigiamas pasekmes sveikatai, padėti lengviau nustatyti ir spręsti pačių vyresnio amžiaus žmonių problemas ir galiausiai vyresnio amžiaus žmonių pilietinis dalyvavimas gali tapti tiltu į ateitį.

Vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimas pilietinėje veikloje yra svarbus bendruomeninis reiškiny, kuris susijęs su konkrečių bendruomeninių institucijų veikla ir padeda tenkinti bendruomeninius poreikius. Daug autorių akcentuoja savanoriškos veiklos svarbą, tačiau kiti pabrėžia, kad vyresnio amžiaus žmonių pilietinis įsitraukimas gali turėti platesnį ir įvairiapusiškesnį apibūdinimą, kuris suteikia daug įvairių pilietinio įsitraukimo galimybių ir padeda pakeisti vyresnio amžiaus asmenų įvaizdį iš bedarbių, priklausomų ir globos reikalaujančių senjorų į vyresnio amžiaus žmonių samariečių, aktyvistų ir problemų sprendėjų įvaizdį. Pilietinis dalyvavimas ir jo veikla gali padėti skatinti vyresnio amžiaus žmonių gerovę ir turėtų būti skatinamas viešosios ir socialinės politikos srityje.

VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ SAVANORYSTĖ SOCIALINIO DARBO KONTEKSTE

Itzhaki-Braun (2022) teigia, kad sprendimus priimančias asmenys bendruomenių socialinius darbuotojus turėtų laikyti neatsiejamais partneriais. Bendruomenės socialiniai darbuotojai turėtų sutelkti dėmesį į bendruomenės narių atsparumo skatinimą, kad būtų skatinamas saugumas, ramybė, veiksmingumas, viltis ir ryšiai. Vienas iš skatinimo būdų yra bendruomenės narių pilietinis įsitraukimas, kuris dažniausiai pasireiškia per savanorišką veiklą. Tarptautinė socialinių darbuotojų federacija (2022) patvirtina, kad, nepriklausomai nuo to, ar socialinis darbuotojas dirba mikro- ar makroaplinkoje, pagrindinis socialinio darbuotojo tikslas yra spręsti specifinius senėjimo proceso iššūkius skatinant nepriklausomybę, savarankiškumą ir orumą vėlesniame gyvenime. Hwan ir Hussin (2022) pateikia išvadą, kad savanorystė galėtų būti daug žadanti intervencija, dirbant su socialiai jautria visuomenės dalimi, pavyzdžiui, vyresnio amžiaus žmonėmis, taip pat sergančiais lėtinėmis ligomis.

Pardasani (2018) pateikia išvalgas, kad dabar vyresnio amžiaus asmenys yra geriau išsilavinę, turi įvairios praktikos ir profesinės patirties, yra sveikesni ir labiau pilietiškai aktyvūs. Jie sudaro didelę mūsų gyventojų dalį, kuri turi išteklių (laiko, energijos, motyvacijos, žinių ir įgūdžių), reikalingų teigiamai pertvarkyti bendruomenės, ir galėtų būti trūkstami žmogiškieji ištekliai. Autorius teigia, kad socialinis darbuotojas, pasitelkdamas savo darbo įgūdžius dirbant su vyresnio amžiaus asmenimis, galėtų inicijuoti, planuoti ir įgyvendinti sėkmingas savanorių strategijas senjorų centruose, savanoriškose organizacijose, nes savanorystė senjorų centruose yra abipusiai naudinga tiek savanoriui, tiek organizacijai. Suprasdami įvairių vyresnio amžiaus savanorių patirtis, Cao, Dabelko-Schoeny, White, Maleku ir Sheldon (2021) teigimu, socialiniai darbuotojai ir nevyriausybinės organizacijos bus geriau pasirengę veiksmingai dirbti su vis įvairesne senėjančia visuomene.

Pavelek (2012) teigia, kad vaidmuo, kurį savanorystė atlieka socialinio darbo kontekste, yra tai, kad savanorystę galima laikyti socialinio darbo su pagyvenusiais žmonėmis metodu arba priemone, siekiant juos

motyvuoti ir pagerinti jų gyvenimą. Cheung, Chui ir Chow (2022) teigia, kad savanorystės skatinimas yra socialinių paslaugų siekis. Hwan ir Hussin (2021) nuomone, savanorystė yra svarbi siekiant atkurti senyvo amžiaus asmenų vaidmenis, sukurti paramos sistemą ir suteikti vyresnio amžiaus žmonėms galimybę rasti gyvenimo prasmę.

Sprendimus priimančys asmenys turėtų laikyti neatsiejamais partneriais socialinius darbuotojus, o jų darbo tikslas turėtų būti skatinti vyresnio amžiaus asmenų nepriklausomybę, savarankiškumą ir orumą. Vyresnio amžiaus žmonės dažnai nepateisinamai laikomi našta, tačiau jie yra svarbūs žmogiškieji ištekliai, turintys įvairios patirties, žinių ir įgūdžių. Socialinis darbuotojas gali padėti šiuos išteklius panaudoti teigiamai pertvarkant bendruomenes, organizuojant savanorių veiklas ir skatinant savanorišką įsitraukimą.

TYRIMO METODOLOGIJA

Siekiant atskleisti vyresnio amžiaus asmenų savanorystės kaip pilietinio įsitraukimo patirtis, 2023 m. buvo atliktas kokybinis tyrimas. Jame dalyvavo penki vyresnio amžiaus asmenys, nuo 65 iki 71 m. Tyrimo duomenys analizuoti pasitelkiant grindžiamosios teorijos pagal Corbin ir Strauso pasiūlytus kodavimo metodus: atvirą ir ašinį. Tyrimo dalyviai buvo atrinkti pagal tikslią kriterinę atranką. Pirmas kriterijus – amžius, kuris tyrime buvo labai svarbus. Tyrime dalyvavo ne jaunesni kaip 60 m. asmenys. Kitas kriterijus, pagal kurį buvo atrenkami tyrimo dalyviai, – savanorystės patirtis. Tyrimo dalyviai savanorišką veiklą turėjo vykdyti jau sulaukę 60 m. ar vyresniame amžiuje.

Tyrimo duomenims rinkti buvo pasitelktas pusiau struktūruotas interviu. Nuspręsta, kad šis metodas labiausiai tinka tyrimui, kuriame jo dalyviai – vyresnio amžiaus asmenys, nes jis leidžia pateikti tam tikrus klausimus, tačiau tuo pačiu metu palieka vietos spontaniškai diskusijai ir neplanuotiems klausimams. Interviu buvo atliekami gyvų susitikimų metu.

Tyrimo duomenys analizuoti pasitelkus grindžiamosios teorijos pagal Strauso ir Corbino (1998) pasiūlytus kodavimo metodus: atvirą

ir ašinį. Abu kodavimo būdai, pasak Švedaitės-Sakalauskės (2019), turi privalumų ir naudojami priklausomai nuo tyrimo tikslų ir sumanymų. Atvirasis kodavimas padeda nustatyti ir identifikuoti kategorijas, o ašinis – surasti kategorijų tarpusavio ryšius ir paaiškinti tyrime aptiktus reiškinius. Tyrimo duomenys (perrašytas interviu tekstas) pirmiausia buvo analizuojami ir redukuojami atliekant atvirą kodavimą: duomenys buvo parafrazuojami, sukonstruotos ir išplėtos kategorijos ir subkategorijos (kategorijos savybės ir dimensijos). Tyrimo duomenys buvo analizuojami po kiekvieno interviu. Analizės metu išskirtoms kategorijoms aprašyti pasitelktas ašinis kodavimas, kurio metu sukonstruoti paradigminiai modeliai, pasiūlyti Straus ir Corbin (1998).

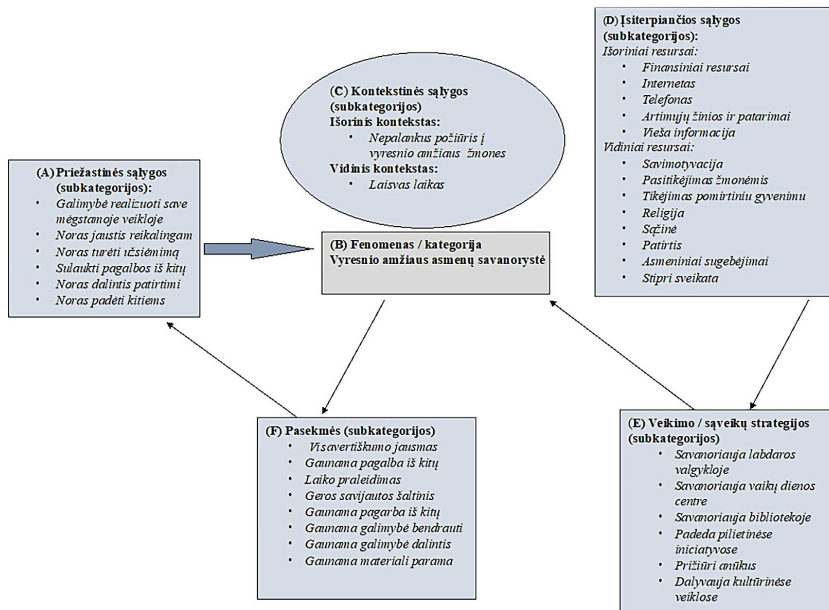
Igyvendinant tyrimą laikytasi tyrimo etikos principų, įskaitant informuoto asmens sutikimo principą. Tyrimo dalyviai savanoriškai, laisva valia sutiko dalyvauti tyrime, buvo informuoti, kad bet kuriuo metu galės pasitraukti, jeigu pajus, kad nebenori kalbėti. Prieš pokalbio pradžią buvo pateikta informacija, kad tyrimo dalyvių interviu bus įrašinėjami į diktofoną, bet kokia informacija, kuri bus surinkta tyrimo metu, išliks konfidenciali ir bus prieinama tik tyrėjai ir baigiamojo darbo vadovui. Taip pat informuota, kad, siekiant išsaugoti konfidencialumą, tikrieji tyrimo dalyvių vardai bus pakeisti, niekas negalės pateiktos informacijos susieti su asmeniu, o tyrimo metu surinkti duomenys bus naudojami moksliniais tikslais ir viešinami tik apibendrinti. Tyrimo dalyvių buvo prašoma pasirašyti sutikimo formą, kurioje numatyti išvardyti etiniai įsipareigojimai.

TYRIMO REZULTATAI

VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ SAVANORYSTĖS MODELIS

Fenomenas – vyresnio amžiaus asmenų savanorystė atskleidžia, kokios priežastys lemia vyresnio amžiaus asmenų įsitraukimą į savanorišką veiklą, kokią veikimo ir sąveikų strategiją jie renka, t. y. kokią savanorystės formą renka vyresnio amžiaus asmenys, kokiame kontekste

vyksta savanorystė, veikiančios įsiterpiančios sąlygos ir savanoriškos veiklos pasekmės.

1 PAV. FENOMENAS: VYRESNIO AMŽIAUS ASMENŲ SAVANORYSTĖS MODELIS

Priežastinės sąlygos. Tai – įvykiai, nutikimai, procesai, kurie veda link fenomeno susikūrimo (Strauss ir Corbin, 1996, p. 75; cit. Švedaitė-Sakalauskė, 2019). Išskirtos subkategorijos, kurios atspindi, kodėl vyresnio amžiaus asmenys renkasi savanorišką veiklą. Tai yra galimybė realizuoti save mėgstamoje veikloje, noras jaustis reikalingam, noras turėti užsiėmimą, tikėjimas sulaukti pagalbos iš kitų, noras dalintis patirtimi, noras padėti kitiems.

Galimybė realizuoti save mėgstamoje veikloje. Tyrimo dalyviai atskleidė, kad savanorystė kasdieniame gyvenime jiems yra būdas realizuoti save mėgstamoje veikloje. Tyrimo dalyvė Ona pasakojo, kad labai mėgdavo namuose kepti tortus, gaminti grybukus, įpratusi gaminti maistą, todėl

realizuoti savo pomėgius galėjo savanoriaudama labdaros valgykloje. Tyrimo dalyvė Janina dalinasi, kad nuo mažens mėgo šokti, sportuoti, slidinėti. Visuomet buvo aktyvi, todėl savanoriaudama šokių kolektyve galėjo realizuoti save ir savo pomėgius.

Prie maisto papratus nuo seniai. Mamutė padėdavo. Namie mėgdavau tortus kept, grybukus daryt. Ai dėl to ir atėjau į labdaros valgyklą (Ona, 70 m.).

Noras jaustis reikalingam. Tyrimo dalyvės pasidalino apie savo jausmus einant savanoriauti. Jos atskleidė, kad noras jaustis reikalingoms paskatino jas rinktis savanorystę, nes tai leido pajauti, kad dar gyvena. Tyrimo dalyvės pasakojo, kad joms labai svarbu jaustis reikalingoms, kad tai jas skatina stengtis, skubėti. Viena iš tyrimo dalyvių Dana teigė, kad kol gali ir jaučiasi reikalinga, tol pasirengusi savanoriauti.

Man reikia reikalingai jaustis (Ona, 70 m.).

Noras turėti užsiėmimą. Pasakodami, kodėl apsisprendė savanoriauti vyresniame amžiuje, tyrimo dalyviai pasidalino, kad savanoriaujant greičiau praeina laikas. Jie pasidalino, kad savanorystė suteikia galimybę kuo nors užsiimti, o ne sėdėti namuose.

Laikas greičiau praeina, o kai per dienų dienas sėdžiu, tai nežinau, gal kažkam ir patinka. Jau geriau dirbt. Užsiimt ką nors (Ona, 70 m.).

Tikėjimasis sulaukti pagalbos iš kitų. Tyrimo dalyvės atskleidė, kad eidamos savanoriauti ir padėdamos kitiems jos tikisi, kad jeigu gyvenime joms prireiks pagalbos, tai sulauks iš kitų. Pasak Pettigrew, Jongenelis, Jackson ir Newton (2019), tai, kad tyrimo dalyviai pirmenybę teikia artimiausių socialinių tinklų, ypač vertikalių šeimos struktūrų narių, poreikiams, gali atspindėti išipareigojimų vyresniajai kartai laikymąsi ir investicijas į jaunosios kartos, kuri vėliau gali tapti asmens priežiūros ir pagalbos šaltiniu, gerovę.

Nu gal man reikės kada nors pagalbos. Tai galvoju kitam reikia taipogi padėt (Ona, 70 m.).

Atskleistos priežastinės sąlygos papildė Januševičienės (2016) pateikto tyrimo rezultatus, kurie rodo, kad noras padėti kitiems, jaustis

reikalingam, noras turėti veiklą ir užsiėmimą motyvuoja vyresnio amžiaus asmenis pasirinkti savanorišką veiklą. Taip pat tai dera su Hansen ir Slagsvold (2020) išvadomis, kad pagrindinės savanoriškos veiklos priežastys – noras padėti kitiems, susitikti su kitais, panaudoti įgūdžius, gauti stimulą ir gerai jaustis.

Kontekstinės sąlygos. Kontekstas – tai specifinis sąlygų rinkinys, kuriame vykdomos veikimo ir sąveikų strategijos, skirtos apsieiti su fenomenu, jo įveikai ar reakcijai į jį (Strauss ir Corbin, 1996, p. 80; cit. Švedaitė-Sakalauskė, 2019). Kontekstas, kuriame pirmiausia įvyksta sprendimas savanoriauti, yra vidinis, t. y. laisvas laikas išėjus į pensiją. Tačiau išorinis kontekstas yra nepalankus požiūris į vyresnio amžiaus žmones, todėl jis labai svarbus vyresnio amžiaus asmeniui, nuo kurio gali priklausyti vyresnio amžiaus asmenų savanorystė.

Laisvas laikas. Tyrimo dalyvis Jonas pasidalino, kad šiuo metu turi laisvo laiko, vaikai užaugę, gyvena savarankiškai, todėl jis gali lengviau rinktis savanorišką veiklą ir padėti kitiems.

Laiko turiu šiuo metu <...> suaugęs sūnus gyvena kartu, dukra gyvena atskirai <...> Galiu kitiems padėti (Jonas, 65 m.).

Nepalankus požiūris į vyresnio amžiaus žmones. Tyrimo dalyviai atskleidė, kad kasdieniame gyvenime susiduria su neigiamu visuomenės požiūriu į vyresnio amžiaus žmones. Tyrimo dalyvės Danos nuomone, visi labai nemėgsta senų žmonių. O tyrimo dalyvė Ona teigia, kad seni žmonės nebesugeba pasirūpinti savimi. Ji pasakojo, kad tėvelis sakydavo, jog visi žmonės bus seni, tačiau jaunystėje atrodo, kad senatvė niekada neateis. Hansen ir Slagsvold (2020) tyrime atskleista, jog buvo pabrėžiamas neigiamas požiūris į vyresnio amžiaus asmenis. Autorių teigimu, dažniausiai vyravo nuomonė, kad vyresnio amžiaus savanorių fizinė ir psichinė sveikata yra prastesnė, jie mažiau geba keistis ir mokytis, jiems reikia daugiau mokymų ir priežiūros nei jaunesniems savanoriams.

Visi labai senų žmonių nemėgsta. Ir visuose miestuose. Nuo Vilniaus, kur visi galvoja, kad mes atgyvenos (Dana, 71 m.).

Įsiterpiančios sąlygos. Tai – struktūrinės sąlygos, kurios turi įtakos veikimo strategijoms bei sąveikoms. Jos arba palengvina, arba apsunkina veikimo strategijas specifiniame kontekste (Strauss ir Corbin, 1996, p. 75; cit. Švedaitė-Sakalauskė, 2019). Tyrime atskleista, kad vidiniai ir išoriniai savanorio resursai turi poveikį jo veikimo ir sąveikų strategijoms.

Išoriniai resursai. Tyrime išskirta, kad savanoriškoje veikloje vyresnio amžiaus asmeniui padeda jo turimi finansiniai resursai, internetas, telefonas, artimųjų žinios ir patarimai.

Finansiniai resursai. Tyrimo dalyvis Jonas atskleidė, kad buvo kariškis, todėl gauna nemažas pajamas, o tai suteikia jam galimybę savanoriauti ir kartu finansiškai prisidėti prie savanoriškų iniciatyvų padedant kitiems.

Savo asmeninės lėšos. Kadangi buvęs kariškis, pareigūnas, tai nemažą gaunu dabar jau pensiją, tai iš to. <...> kadangi reikia ir nemažai čia pinigėlių prisidėti prie tų ukrainiečių (Jonas, 65 m.).

Internetas. Tyrimo dalyvė Dana pasidalino apie kaime gyvenančių žmonių sunkumus ir nemokėjimą naudotis internetu. Ji teigė, kad daugelis kaime gyvenančių žmonių namuose niekada neturėjo interneto. Taigi mokėjimas naudotis juo yra jos išorinis resursas padedant žmonėms. Hansen ir Slagsvold (2020) teigia, kad pokario kartos žmonės vis geriau galės prisidėti prie savanoriškos veiklos, nes bus labiau išprusę technologijų srityje, turės daugiau patirties dirbant su internetu, o tai ne tik atvers platesnes galimybes prisidėti, bet ir palengvins patrauklių savanoriškos veiklos galimybių paiešką.

Kaimo žmonės, jie nemoka internetu naudotis. Labai daug kas namuose nė nematę. <...> ji nemoka tos klaviatūros paspausti. Nežino, kur reikia. Tai aš paėmiau, jai sutvarkiau (Dana, 71 m.).

Telefonas. Tyrimo dalyvė Dana atskleidė, kad gebėjimas naudotis telefonu jai buvo resursas padedant vyresnio amžiaus asmenims, kurie nemokėjo patys naudotis ryšio priemonėmis ir kreipėsi pagalbos į savanorę.

Bet aš žinojau, kada paspausti tą vieną, kiek palaukti. O ta bobutė sako, „aš laukiu, laukiu, o ten muzika groja. Tai aš ir nutraukiu“. Ir viską sutvarkiau, ir labai puikiai susitvarkiau. Bet aš tai žinojau (Dana, 71 m.).

Artimųjų žinios ir patarimai. Tyrimo dalyvė Dana pasidalino, kad jos savanorystės resursas yra jos dukros dalijami patarimai ir žinios. Ji atskleidė, kad dukra yra socialinė darbuotoja, todėl prireikus abi bendrauja ir net bendradarbiauja. Tyrimo dalyvis Jonas dalinosi, kad sulaukia patarimų iš dukros, kuri domisi įvairiais dalykais ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Amerikos. Tad dukros turimos žinios yra išorinis resursas Jono savanorystei.

Mano duktė, pati ji socialinė darbuotoja, <...> mes kai kada bendradarbiaujam. Nepiktinaudžiaujant tuo, bet patarimų aš jos klausiu. <...>, ji man papasakoja, nuo ko pradėti. Tai čia labai gerai (Dana, 71 m.).

Vidiniai resursai. Tyrimas padėjo atskleisti, kokie vidiniai resursai skatina vyresnio amžiaus asmenis savanoriauti ir padeda šioje veikloje. Tai yra savęs motyvacija, pasitikėjimas žmonėmis, tikėjimas pomirtiniu gyvenimu, religija, sąžinė, patirtis, asmeniniai gebėjimai, stipri sveikata.

Savęs motyvacija. Pasak tyrimo dalyvių, kartais, kai būna sunku, tenka pačiam save motyvuoti eiti ką nors daryti. Tyrimo dalyvė Janina pasakojo, kad būna akimirkų, kuomet eiti padėti kitiems būna labai sunku. Tačiau ji save motyvuoja, „įjungia kitą bėgį“ ir tęsia tai, ką pradėjusi. Tyrimo dalyvė Dana pasakojo, kaip ji nusiteikia kiekvieną dieną padaryti bent vieną išskirtinį gerą darbą. Taip ji motyvuoja save padėti kitiems.

Jau eini ir toks sunkumas, eini, bet reikia jau nusistatyt, kai sako, šarvais ir jau įjungi kitą bėgį ir šneki (Janina, 78 m.).

Pasitikėjimas žmonėmis. Tyrimo dalyvė Dana pasidalino, kad ji labai viskuo tiki. Ji pasitiki žmonėmis, todėl tai yra jos vidinis resursas, kuris leidžia padėti kitiems.

Labai viskuo tikiu. <...> Pirmiausia labai tikiu žmonėmis, labai tikiu, kad jam reikia pagalbos (Dana, 71 m.).

Tikėjimas pomirtiniu gyvenimu. Tyrimo dalyvės Danos pasidalinimai atskleidžia, kad ji tiki pomirtiniu gyvenimu ir mano, kad jos mirę artimieji yra ten visi kartu ir stebi jos veiksmus. Ji taip pat teigia, kad jai reikia pagalbos ir prašo ne tik Aukščiausiojo, bet ir saviškių, kuriuos ji įsivaizduoja esant kartu su savo artimaisiais kitame gyvenime.

Aš tikiu pomirtiniu gyvenimu. <...> Aš tikiu, kad mano artimieji, kurie išėjo <...> jie ten visi kartu ir viską mato, ką aš čia darau. Ir džiaugiasi, jeigu pasiseka. <...> prašiau pagalbos <...> prašiau ne tik pačio Aukščiausiojo, bet aš prašiau saviškių, tie, kurie, aš įsivaizduoju, ten kartu (Dana, 71 m.).

Religija. Pasakodamos apie savo vidinius resursus, tyrimo dalyvės kalbėjo apie religiją ir jos svarbą gyvenime. Tyrimo dalyvė Dana pasakojo, kad laikytis dešimt Dievo įsakymų yra natūralu ir savaime suprantama. Ji atskleidė, kad nors nėra aktyvi, neina išpažinties, tačiau tiki religija, garsiai meldžiasi, kalba su Dievu savo kalba. Tyrimo dalyvė Ona pasidalino, kad tiki Dievą, eina į bažnyčią. Meldžiasi namuose kiekvieną vakarą. Prašo Dievo stiprinti sveikatą, padėti savanorystėje. Tyrimo dalyvė Rita atskleidė, kad ji visą laiką gyvena su Dievu ir melddamasi prašo padėti kitiems ir jai, kad ji galėtų padėti kitiems. Ji prisipažino, kad tikėjimas Dievą, kurį ji nuo mažų dienų perėmė iš mamos, jai labai padeda gyvenime.

Religija aš tikiu tikrai. <...> nevagiu, nežudau, bet aš tikrai tikiu, krepiuosi, kalbu savo kalba. Aš visą laiką meldžiuosi garsiai. <...> dešimt Dievo įsakymų <...> man atrodo savaime suprantama, natūralu (Dana, 71 m.).

Sąžinė. Pasak tyrimo dalyvės Danos, vidinis resursas, kuris priverčia žmogų daryti gerus darbus, yra sąžinės balsas.

Tas sąžinės griaužimas, jei žmogus ją turi, tai priverčia gerus darbus daryt (Dana, 71 m.).

Patirtis. Tyrimo dalyvių interviu rodo, kad jie remiasi savo patirtimi, kai kurie iš jų pergyveno sunkius laikus, tačiau dabar patenkinti savo gyvenimu. Tyrimo dalyvė Dana atskleidė, kad gyvenimas ją nugludino, ji nugyveno ilgą ir sudėtingą gyvenimą. Per gyvenimą sukaupta patirtis padeda jai priimti sprendimus. Tyrimo dalyvis Jonas pasakojo, kad ilgą laiką jis tarnavo valstybei, dalyvavo Sąjūdžio veiklose. Šios patirtys suformavo meilę valstybei ir pilietinį norą padėti. Jonas išreiškia stiprų patriotizmą ir meilę savo valstybei.

Aš visą laiką remiuosi savo patirtimi. <...> gyvenimas mane taip nugludino, taip nuzulino. <...> O tie laikai buvo tie laikai, tai ne dabar. <...>

sulaukusi šito amžiaus ir pragyvenusi tikrai labai ilgą ir sudėtingą gyvenimą <...> Man dabar labai gerai gyventi ir aš labai patenkinta <...> (Dana, 71 m.).

Asmeniniai gebėjimai. Tyrimo dalyvė Dana dalinosi, kad padėdama kitiems ji naudoja savo žinias ir gebėjimus. Jos asmeniniai gebėjimai leidžia jai padėti kitiems. Ho (2017) teigia, kad vyresnio amžiaus savanoriai gali realizuoti savo potencialą savanorystėje ir įsitikinti savo verte.

Kiek mano jėgoms ir ką aš žinau. <...> Ir dar kad sugebėti padėti, stengiesi viską padaryti. <...> Nes aš žinau, kad aš galiu, ir moku (Dana, 71 m.).

Stipri sveikata. Labai svarbus resursas savanoriauti vyresniame amžiuje yra sveikata. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad turi stiprų imunitetą ir yra geros sveikatos. Tyrimo dalyvis Jonas teigė, kad jo sveikata kartais pagerėja, kartais pablogėja, tačiau šiuo metu ji gera. Ho (2017) teigia, kad dalyvaudami savanoriškoje veikloje vyresnio amžiaus asmenys gali palaikyti normalų fizinį funkcionavimą. Taigi galima manyti, kad savanorių sveikata gali būti susijusi su jų pasirinkimu savanoriauti.

Kai sveika, kai nesidaro niekas, tai nieko. Aš dar stipri, galiu (Janina, 78 m.).

Veikimo / sąveikų strategijos. Veikimo ir sąveikų strategijos yra tos strategijos, kurias veikėjai taiko (arba kurių netaiko, nors galėtų!), kad suvaldytų fenomeną, su juo apsieitų arba į jį reaguotų (Strauss ir Corbin, 1996, p. 83; cit. Švedaitė-Sakalauskė, 2019). Tyrimas atskleidė, kad fenomeno veikimo ir sąveikų strategijos yra vyresnio amžiaus asmenų savanorystės rūšys. Šiame tyrime atskleista, kad vyresnio amžiaus asmenys savanoriauja labdaros valgykloje, vaikų dienos centre, bibliotekoje, padeda pilietinėse iniciatyvose, prižiūri anūkus, dalyvauja kultūrinėse veiklose.

Savanoriauja labdaros valgykloje. Tyrimo dalyvės, kalbėdamos apie savo savanorystės patirtis, pasakojo, kaip jos savanoriškai padeda labdaros valgykloje, skuta bulves, gamina maistą. Tai atskleidžia, kad viena iš savanorystės rūšių, kurią renkasi vyresnio amžiaus asmenys, yra savanoriška pagalba labdaros valgykloje.

Savanoriauja vaikų dienos centre. Tyrimo dalyvė Dana prisiminė, kaip savanoriaudama vaikų dienos centre su vaikais kepė, vedė jiems ekskursijas, organizavo įvairius užsiėmimus.

Savanoriauja bibliotekoje. Tyrimo dalyvė Janina prisiminė, kaip savanoriavo bibliotekoje. Jos su grupele kitų moterų, paprašytos direktorės, mezgė kojines, mokė to kitas moteris.

Padedą pilietinėse iniciatyvose. Tyrimo dalyvis Jonas pasakojo, kaip dalyvavo valstybės kūrimo procesuose. Jis atskleidė, kad dalyvavimas Sąjūdžio veiklose buvo jo savanorystės pradžia. Taigi, patirtis dalyvaujant Sąjūdžio veiklose tyrimo dalyviui buvo galimybė prisidėti prie valstybės kūrimo ir padėti kitiems žmonėms. Vega-Tinoco ir kt. (2021) tyrimo rezultatai rodo, kad tarp pilietinio dalyvavimo ir gerovės rodiklių egzistuoja dvipusis ryšys, pateikta empirinių įrodymų, kad ryšys tarp praeities pilietinio dalyvavimo ir dabartinės sveikatos bei laimės yra stipresnis nei atvirkščiai, todėl rezultatas patvirtina priežastinį pilietinio dalyvavimo poveikį gerovei.

Turbūt nuo Sąjūdžio laikų, nes kadangi buvau tuose valstybės kūrimo procesuose ir tada tikriausiai ir prasidėjo ta savanorystė. Tai ir valstybės kūrimas, ir pagalba kitiems žmonėms suteikdavo paramą (Jonas, 65 m.).

Anūkų priežiūra. Pasakodamos apie savo gyvenimo patirtis, tyrimo dalyvės prisiminė, kaip prižiūrėjo anūkus. Tyrimo dalyvė Dana pasakojo, kad anūkės priežiūra jai yra tarsi savanorystės forma. Kita tyrimo dalyvė Janina atskleidė, kad net septynerius metus kiekvieną žiemos sezoną po keturis mėnesius prižiūrėdavo anūkus, kol sūnus su marčia dirbo užsienyje. Ji įvardija, kad šiuos septynerius metus ji savanoriavo prižiūrėdama anūkus. Svarbu paminėti, kad tyrimo dalyviai šią veiklą įvardijo kaip savanorystę, nes Pettigrew ir kt. (2019) tyrime atskleidė, kad vaidmens tapatumas buvo ypač akivaizdus vaikų priežiūros ir senelių priežiūros atveju, kai daugelis dalyvių savo indėlį laikė daugiau ar mažiau savaiminiu savo socialinio vaidmens, atitinkamai senelio ar vaiko, aspektu. Autoriai pateikia, kad šis rezultatas atspindi suvokiamą daugelio neformalios savanorystės ir priežiūros vaidmenų privalomumą, dėl kurio jų atlikimas tampa savaime suprantamu individų gyvenimo aspektu.

Jau vien tik su anūke kiek dabar savanoriauju, tai ne tas žodis. Gal tokia savanorystės forma, pavyzdžiui, anūkas (Dana, 71 m.).

Dalyvavimas kultūrinėje veikloje. Tyrimo dalyviai, pasakodami apie tai, kaip galima padėti kitiems, ir kokias savanorystės formas atpažįsta, įvardijo, kad įvairių meninių ansamblių, kolektyvų kultūrinė veikla taip pat yra pilietinio įsitraukimo forma ir savanorystės rūšis, nes jų rengiami pasirodymai kartais gali padėti pralinksinti žmogų, sumažinti liūdesį ar vienišumo jausmą. Kartais tai gali būti didesnė pagalba asmeniui nei materialinė ar fizinė. Taigi, tyrimo dalyvių pasidalintos patirtys atskleidžia, kad dalyvavimas kultūrinėse veiklose gali būti pagalba kitiems ir viena iš savanorystės formų vyresniame amžiuje.

Kiek senų žmonių yra įvairiuose ansambliuose, šokiuose, dainų. Irgi padeda žmonėms tas dalykas. Kartais labiau negu kažkokia tai materialinė ar fizinė pagalba (Jonas, 65 m.).

Pasekmės. Anot GT metodologų, pasekmės – tai veikimo / sąveikų strategijų lemiami rezultatai (Strauss ir Corbin, 1996, p. 175; Švedaitė-Sakalauskė, 2019). Taigi galime panagrinėti, kokios yra pasekmės, kuomet vyresnio amžiaus asmenys savanoriauja. Tyrimo analizė padėjo atskleisti, kad savanorystė vyresniame amžiuje padeda patirti visavertiškumo jausmą, yra geros savijautos šaltinis, sulaukiama pagarbos iš kitų, yra galimybė bendrauti, dalintis, gaunama materialios paramos.

Visavertiškumo jausmas. Tyrimo dalyvė Rita dalinosi, kad savanoriaudama ir darydama gera kitiems jaučiasi visavertė. Taigi savanorystės pasekmė vyresniame amžiuje gali būti apibūdinama kaip visavertiškumo jausmas.

Darai dėl kitų. Tik dėl kitų. Ir tada pasijunti pilnavertis. Gyveni ir nors kruopelyte kitiems padedi. <...> pasijutau, kad esu pilnavertė. <...> Kada tu pilnavertis žmogus, tada tu gyveni (Rita, 74 m.).

Geros savijautos šaltinis. Tyrimo dalyvės, kalbėdamos apie tai, kokios naudos gauna savanoriaudamos, dalinosi savo jausmais ir išgyvenimais savanorystės metu. Tyrimo dalyvė Dana pasakojo, kad padėdama kitiems labai gerai jaučiasi. Savanorystė ir pagalba kitam jai sukelia patitenkinimą, dvasios ramybę, stiprybę, santaiką su savimi. Kita tyrimo

dalyvė Rita atskleidė, kad jai savanorystė suteikia malonumą, kasdien ji jaučiasi vis stipresnė psichologiškai. Tyrimo dalyvė Janina pasakojo, kad jai pagalba kitam suteikia lengvumo, gerumo, smagumo jausmą. Tai leidžia teigti, kad savanorystės prasmė vyresnio mažiaus žmonėms yra geros savijautos šaltinis. Morawski, Okulicz-Kozaryn ir Strzelecka (2020) pateikia išvadą, kad savanoriškos veiklos nauda labiau susijusi su vidiu aspektu nei su išorinėmis (socialinėmis) sąlygomis, o savirealizacija ir malonumas yra svarbesni nei kontrolė ir autonomija.

Jeigu aš padėdau žmogui, kur jam reikia pagalbos, tai aš labai gerai jaučiuosi <...> pasitenkinimą, kad padėjai kitiems. Dvasios ramybę, gal ir stiprybę, kad aš galiu padėti. Kad aš iš viso dar kažką galiu. Ramybę. Santaiką su savimi (Dana, 71 m.).

Yra galimybė bendrauti. Tyrimo dalyvė atskleidė, kad jai labai svarbu bendrauti, o savanorystė suteikia galimybę pasikalbėti su kitais žmonėmis. Ji dalinasi, kaip nuėjusi pas vienišą močiutę pasėdėdavo ir skirdavo jai laiko, taip galėdama ir pati pabendrauti. Prisimindama savo savanorystę, tyrimo dalyvė pasakojo, kad savanoriaudama užmezgė santykius su vienu žmogumi, šilti santykiai išliko iki dabar. Ji pasakojo, kad ir dabar susitikę šypsosi vienas kitam. Taigi galima teigti, kad vyresnio amžiaus žmonėms savanorystės pasekmė yra galimybė bendrauti. Ho (2017) teigimu, dirbdami savanorišką darbą vyresnio amžiaus asmenys taip pat gali palaikyti gerus žmogiškuosius santykius, palengvinti jų socialinę dalyvavimą.

Ir tikrai mes susibendravom. Ir dabar susitinkam, ir iš tolo jau šypsomės vienas kitam. <...> Užsimezgė santykiai (Dana, 71 m.).

Sulaukiama kitų pagarbos. Tyrimo dalyviai, pasakodami apie savo patirtis savanoriaujant, prisiminė, kaip jie už gerus darbus buvo pastebėti, sulaukė dėmesio, buvo pagerbti padėkos raštais ar parodyti per televiziją. Nors tyrimo dalyviai atskleidė, kad toks dėmesys kartais vargina, kartu tai ir motyvuoja. Tyrimo dalyvė Janina prisiminė, kaip jai savanoriaujant bibliotekoje atvažiavo žurnalistai ir ją su kitomis savanorėmis filmavo. Joms tai suteikė progą pasijausti žvaigždėmis. Tai leidžia suprasti, kad savanoriai yra pastebimi ir sulaukia kitų pagarbos.

Ir žmonės jau pagerbia, parodo, kad jie savanoriai. Anksčiau, aišku, nebuvo ir galimybių juos rodyti (Dana, 71 m.).

Yra galimybė dalintis. Tyrimo dalyvė Dana pasakojo, kad kalbėdama apie materialius dalykus linkusi gyvenime geriau duoti, negu imti. Jos manymu, žmonės, kurie dalinasi ir rūpinasi kitais, yra laimingi. Tyrimo dalyvė Rita pasakojo, kad mezga kojines ir dalina kitiems. Šių dalyvių pasidalinimai leidžia manyti, kad savanorystės pasekmė vyresnio amžiaus žmonėms yra galimybė dalintis.

Geriau duoti negu imti. <...> Laimingi tie, kurie dalinasi ir kitais rūpinasi. Nu gal čia daugiau apie materialinius dalykus galima pasakyti (Dana, 71 m.).

Gaunama materialinė parama. Tyrimo dalyvė Ona, kuri pandemijos laikotarpiu savanoriavo labdaros valgykloje, pasakojo, kad ši savanorystė jai buvo finansinė parama. Ji pasakojo, kad jos maža pensija, o savanoriaudama labdaros valgykloje gauna maisto, todėl gali pataupyti gaunamas pajamas.

Tokie kaip ir mainai. Aš padedu savo darbu ir už tai gaunu dar biškį maisto (Ona, 70 m.).

Kaip teigia Švedaitė-Sakalauskė (2019), tam tikras fenomenas sukelia skirtingas reakcijas, o jos turi savų pasekmių, kurios daro įtaką pačiam fenomenui arba jo sąlygoms. Jei pasikeičia sąlygos arba pats reiškiny, tai paveiks ir reakcijas, kurios su juo susijusios. Taigi atlikę fenomeno „vyresnio amžiaus asmenų savanorystė“ analizę pastebime, kad priežastys, kurios lėmė apsisprendimą savanoriauti (galimybė realizuoti save mėgstamoje veikloje, noras jaustis reikalingam, noras turėti užsiėmimą, sulaukti kitų pagalbos) lėmė pasekmes (visavertiškumo jausmas, geros savijautos šaltinis, sulaukiama kitų pagarbos, yra galimybė bendrauti, dalintis).

Veikiančios išorinės ir vidinės kontekstinės ir įsiterpiančios sąlygos (išoriniai ir vidiniai resursai) sukuria šias pasekmes, tačiau jei sąlygos pasikeis, keisis ir pats fenomenas.

IŠVADOS

Vyresnio amžiaus žmonių savanorystė yra populiarus pilietinio įsitraukimo būdas, kuris teikia naudos ne tik bendruomenei, bet ir pačiam savanoriui. Nors yra įvairių priežasčių, kodėl žmonės renkasi savanorystę, tyrimas parodė, kad vidinės ir išorinės kontekstinės sąlygos gali turėti didelės įtakos savanorystės veiklai ir sąveikai, ypač vyresnio amžiaus žmonėms.

Vyresnio amžiaus asmenų savanorystės fenomeno analizė atskleidė priežastis, kodėl vyresnio amžiaus žmonės renkasi savanorišką veiklą kaip pilietinio įsitraukimo veiklos formą. Priežastinės sąlygos, kurios veda link savanorystės, yra galimybė realizuoti save mėgstamoje veikloje, noras jaustis reikalingiems, turėti užsiėmimą, tikėjimasis sulaukti pagalbos iš kitų, noras dalintis patirtimi, padėti kitiems. Tyrimė atskleista, kad išorinės kontekstinės sąlygos, negatyvus požiūris į vyresnio amžiaus žmones gali turėti didelės įtakos vyresnio amžiaus žmonėms. Šio neigiamo požiūrio pakeitimas – svarbi kontekstinė sąlyga ir gali padėti skatinti vyresnio amžiaus asmenų savanorystę bei užtikrinti, kad jie galėtų prisidėti prie savo bendruomenės gerovės ir padėti kitiems. Svarbu atkreipti dėmesį į vidines kontekstines sąlygas, laisvą laiką, kad vyresnio amžiaus žmonės galėtų rinktis savanorišką veiklą ir padėti kitiems. Atlikus tyrimą galima daryti išvadą, kad įsiterpiančios sąlygos gali turėti didelės įtakos savanorystės veiklai ir sąveikai, ypač vyresnio amžiaus žmonėms. Išoriniai resursai, tokie kaip finansinės galimybės, internetas, telefonas, artimųjų žinios ir patarimai, gali palengvinti savanorio veikimo strategijas, priklausomai nuo situacijos. Vyresnio amžiaus žmonės, turintys finansinių resursų, patirčių ir gebėjimų naudotis internetu ar ryšio priemonėmis, gali turėti daugiau galimybių prisidėti prie savanoriškos veiklos ir padėti kitiems. Be to, artimųjų žinios ir patarimai taip pat gali būti vertingas išorinis resursas užsiimti savanoriška veikla. Tyrimas atskleidžia, kad vyresnio amžiaus žmonės linkę savanoriauti ir padėti kitiems, naudodamiesi veikimo ir sąveikų strategijomis. Savanoriška pagalba labdaros valgykloje, vaikų dienos centre, bibliotekoje, dalyvavimas pilietinėse iniciatyvose yra pavyzdžiai, kaip vyresnio

amžiaus žmonės naudoja veikimo ir sąveikų strategijas, kad pasiektų savo tikslus ir padėtų kitiems. Savanoriška veikla vyresniame amžiuje gali turėti daugybę teigiamų pasekmių. Remiantis tyrimo duomenimis, savanoriškos veiklos rezultatai vyresnio amžiaus žmonėms yra visavertiškumo jausmas, geros savijautos šaltinis, kitų pagarba, galimybė bendrauti, materialinė parama.

REKOMENDACIJOS

Biudžetinių, nevyriausybinių ir bendruomeninių organizacijų vadovams, nariams ir socialiniams darbuotojams įgyvendinti priemonės, skatinant vyresnio amžiaus asmenų savanorystę.

Svarbu skatinti kompetentingus ir patirties turinčius vyresnio amžiaus asmenis, o organizuojant savanorišką veiklą atsižvelgti į teisingumo ir įtraukties aspektus bei suderinti veiklą su vyresnio amžiaus suaugusiųjų ištekliais ir gebėjimais. Svarbu suteikti lanksčias galimybes dalyvauti savanoriškoje veikloje, kad būtų atsižvelgta į kitus išsipareigojimus ir gyvenimo aplinkybes. Vyresnio amžiaus savanoriai yra vertingas ir nepanaudotas resursas, kuris gali padėti patenkinti paslaugų poreikį bendruomenėje, net ir per krizes.

Svarbu didinti visuomenės supratimą apie senatvę ir vyresnio amžiaus žmonių potencialą, kad būtų sumažintas neigiamas požiūris į vyresnio amžiaus žmones ir jų galimybes. Tai galima pasiekti skatinant dialogą apie senatvę ir vyresnio amžiaus žmonių indėlį į bendruomenę, organizuojant renginius, skirtus vyresnio amžiaus savanoriams, ir skatinant viešumą.

Įgyvendinti programas, kurios padėtų vyresnio amžiaus savanoriams išmokti naudotis technologijomis, kurios palengvina savanorystės veiklą ir padeda užmegzti naujų ryšių.

Reikalingos nuolatinės vyresnio amžiaus savanorių veiklos palaiškymo ir stiprinimo priemonės, kad jie jaustųsi vertinami, kad būtų užtikrintas ilgalaikis jų dalyvavimas savanoriškoje veikloje.

Svarbu, kad organizacijos ir bendruomenės vykdytų nuolatinį viešinimą apie galimas savanorystės vietas ir būtų pasirengusios padėti

žmonėms įsitraukti į savanorišką veiklą, ypač tiems, kurie neturi socialinių ryšių arba gyvena mažesniuose miestuose ir kaimo vietovėse.

LITERATŪRA

1. Adler, R. P., Goggin, J. (2005). What do we mean by “civic engagement”? *Journal of transformative education*, 3(3), 236–253. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/1541344605276792>
2. Cao, Q., Dabelko-Schoeny, H. I., White, K., Maleku, A. ir Sheldon, M. (2021). I wanna help, but my hands can be a little tied: The challenges and benefits of formal volunteering among low-income diverse older adults. *Journal of Gerontological Social Work*, 64(4), 388–404. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01634372.2021.1897723>
3. Cheung, C. K., Chui, W. H., Chow, E. O. W. (2022). Art Training and Artistic Efficacy as Predictors of Volunteerism in Elders. *The British Journal of Social Work*, 52(8), 4952–4969. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac093>
4. Gottlieb, B. H., Gillespie, A. A. (2008). Volunteerism, health, and civic engagement among older adults. *Canadian Journal on Aging/La Revue canadienne du vieillissement*, 27(4), 399–406. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3138/cja.27.4.399>
5. Hansen, T., Slagsvold, B. (2020). An “army of volunteers”? Engagement, motivation, and barriers to volunteering among the baby boomers. *Journal of gerontological social work*, 63(4), 335–353. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1758269>
6. Ho, H. C. (2017). Elderly volunteering and psychological well-being. *International Social Work*, 60(4), 1028–1038. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0020872815595111>
7. Hwan, N. L., Hussin, N. A. M. (2022). Volunteering Experience among older adults with end-stage renal disease (ESRD). *Journal of gerontological social work*, 65(3), 271–289. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01634372.2021.1959478>
8. Itzhaki-Braun, Y. (2022). Coping with COVID-19: Resilience factors amongst community social workers. *The British Journal of Social Work*, 52(6), 3443–3459. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab250>
9. Januševičienė, I. (2016). *Senjorų savanorystė kaip sėkmingos senatvės priežiūra*. Daktaro disertacija. Vytauto Didžiojo universitetas.

10. Martinson, M., Minkler, M. (2006). Civic engagement and older adults: A critical perspective. *The Gerontologist*, 46(3), 318–324. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/geront/46.3.318>
11. Morawski, L., Okulicz-Kozaryn, A., Strzelecka, M. (2020). Elderly volunteering in Europe: The relationship between volunteering and quality of life depends on volunteering rates. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 1–13. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-020-00267-w>
12. National association of social work. (2022). *Advanced Social Worker in Gerontology (ASW-G)*. Prieiga per internetą: <https://www.socialworkers.org/careers/credentials-certifications/apply-for-nasw-social-work-credentials/advanced-social-worker-in-gerontology>
13. Pardasani, M. (2018). Motivation to volunteer among senior center participants. *Journal of gerontological social work*, 61(3), 313–333. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/01634372.2018.1433259>
14. Pavelek, L. (2012). How can volunteering improve the individual and social life of the elderly. *Social and Natural Sciences Journal*, 6, 21–24. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.12955/snsj.v6i0.316>
15. Pettigrew, S., Jongenelis, M., Jackson, B., Newton, R. U. (2019). “Charity begins at home”: Informal caring barriers to formal volunteering among older people. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 30(5), 921–931. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-018-0017-8>
16. Serrat, R., Scharf, T., Villar, F. (2022). Mapping civic engagement in later life: a scoping review of gerontological definitions and typology proposal. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3), 615–626. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00346-6>
17. Stoecker, R., Witkovsky, B. (2022). Elder civic engagement and rural community development. *Ageing International*, 1–21. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s12126-022-09488-4>
18. Strauss, A. L., Corbin, J. M. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Sage.
19. Švedaitė-Sakalauskė, B. (2019). Duomenų kodavimas pagal A. L. Strauso ir J. Corbin grindžiamosios teorijos versiją. *Tirti pagal grindžiamąją teoriją*. Vilniaus universiteto leidykla, 103–145.
20. Vega-Tinoco, A., Gil-Lacruz, A. I., Gil-Lacruz, M. (2021). Does Civic Participation Promote Active Aging in Europe? *VOLUNTAS: International Journal*

- of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 1–16. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00340-y>
21. Wallman-Lundasen, S. (2022). Religious Participation and Civic Engagement in a Secular Context: Evidence from Sweden on the correlates of attending religious services. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3), 627–640. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00353-7>

GIEDRĖ ŠEDBARIENĖ

NON-PROFIT PUBLIC BODY “A HOME FOR ALL”, VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY,
LITHUANIA

VOLUNTEERING OF OLDER ADULTS AS CIVIC ENGAGEMENT IN THE FIELD OF SOCIAL WORK

SUMMARY

The ageing population is increasingly becoming the focus of research to find ways to empower the growing population of older people. This paper presents one of the themes of a qualitative study conducted in 2023: volunteering by older people as civic engagement in a social work context.

The aim of the research presented in the paper is to explain the specificity of the paradigmatic model of volunteering by older people as civic engagement. Objectives: 1) To describe the paradigm of volunteering by older people, explaining its structure and process. 2) To describe the paradigm of volunteering by older people as an expression of civic engagement, explaining its causal and contextual conditions. 3) Describe the volunteering model of older people as an expression of civic engagement, explaining the strategies and consequences of action. The study involved five older people, aged between 65 and 71, who volunteered in their community. The data were analysed using grounded theory coding methods proposed by Corbin and Straus: open coding and axial coding. Volunteering by older people is a popular form of civic engagement that benefits not only the community but also the volunteer. Older people's civic participation is important in community institutions to meet community needs. It can not only contribute to well-being but also change the image of seniors as active citizens. Public and social policies can be shaped by encouraging this par-

ticipation. While there are various reasons why people choose to volunteer, the study shows that internal and external contextual conditions can have a significant impact on volunteering activities and interactions, especially for older people. Volunteering can have many positive consequences, such as a sense of fulfilment, well-being, respect from others, opportunities to socialise and material support. By implementing specific action and interaction strategies, older people can become an integral part of volunteering, contributing to the well-being of their community and helping others, even in times of difficult crises.

Keywords: *civic engagement, older adults, volunteering, social work.*